

There is no greater hindrance to religion than that we must be our own slaves, and everyone is a slave who must execute something it ought to be possible to do by dead force. We hope that by the perfecting of sciences and arts, those dead forces will be made serviceable to us, and the corporeal world, and everything of the spiritual that can be regulated, will be turned to an enchanted castle where the god of the earth only needs to utter a magic word or press a spring, and what he requires will be done. Then for the first time, every man will be free-born; then every life will be at once practical and contemplative; the lash of the task-master will be lifted over no man; and everyone will have peace and leisure for contemplating the world in himself. It is only the unfortunate, to whom this is wanting and from whose spiritual organs all nourishing forces are withdrawn because their whole being must be spent untiringly in mechanical service, that need individual fortunate souls to come forward to assemble them around them and be their eye for them, and in a swift few minutes communicate to them the highest content of a life. But when the happy time comes and everyone can freely exercise and use his sense, at the first awaking of the higher powers, in sacred youth, under the care of paternal wisdom, all who are capable will participate in religion. All communication that is not mutual will then cease, and the father, well repaid, will lead the stout son, not only into a more joyful world and a lighter life, but straightway into the sacred assembly also of the worshippers of the Eternal, now increased in number and activity

Es gibt kein größeres Hindernis der Religion als dieses, daß wir unsere eignen Sklaven sein müssen, denn ein Sklave ist Jeder, der etwas verrichten muß, was durch tote Kräfte sollte bewirkt werden können. Das hoffen wir von der Vollendung der Wissenschaften und Künste daß sie uns diese toten Kräfte werden dienstbar machen, daß sie die körperliche Welt, und alles von der geistigen was sich regieren läßt in einem Feenpalast verwandeln werde, wo der Gott der Erde nur ein Zauberwort auszusprechen, nur eine Feder zu drücken braucht, wenn geschehen soll was er gebeut. Dann erst wird jeder Mensch ein Freigeboener sein, dann ist jedes Leben praktisch und beschaulich zugleich, über keinem hebt sich der Stecken des Treibers und Jeder hat Ruhe und Muße in sich die Welt zu betrachten. Nur für die Unglücklichen, denen es daran fehlte, deren Organen die Kräfte entzogen waren, welche ihre Muskeln in seinem Dienst unaufhörlich verwenden mußten, war es nötig daß einzelne Glückliche auftraten, und sie um sich her versammelten, um ihr Auge zu sein und ihnen in wenigen flüchtigen Minuten die Anschauungen eines Lebens mitzuteilen. In der glücklichen Zeit wenn Jeder seinen Sinn frei üben und brauchen kann, wird beim ersten Erwachen der höheren Kräfte, in der heiligen Jugend unter der Pflege väterlichen Weisheit Jeder der Religion teilhaftig, der ihrer fähig ist; alle einseitige Mitteilung hört dann auf und der belohnte Vater geleitet den kräftigen Sohn nicht nur in eine fröhlichere Welt und in ein leichteres Leben, sondern auch unmittelbar in die heilige, nun zahlreichere und geschäftigere Versammlung der Anbeter des Ewigen.

Le plus grand obstacle de la religion est que nous sommes astreints à être nos propres esclaves, car, est esclave quiconque est astreint d'exécuter quelque chose qui devrait pouvoir être fait par des forces mortes. Nous attendons du perfectionnement des sciences et des arts qu'il mettra ces forces mortes à notre service, qu'il transformera le monde corporel, et tout ce qui se laisse gouverner du spirituel, en un palais de fées, où le dieu de la terre n'a qu'un mot magique à prononcer, qu'à faire agir un ressort, pour qu'arrive ce qu'il ordonne. C'est alors seulement que tout homme sera un être né libre, que toute vie sera pratique et contemplative à la fois ; sur personne ne se lèvera le bâton du contremaître et chacun jouira du calme et des loisirs nécessaires pour contempler en lui-même le monde. C'est seulement pour les malheureux à qui cela manquait, dont les organes étaient privés des forces que leurs muscles devaient constamment employer au service du maître, qu'il était nécessaire que quelques heureux sortissent isolément du rang, et les rassemblent autour d'eux, pour être leur œil, et leur communiquer en peu de minutes fugitives les intuitions d'une vie. A l'époque heureuse où chacun pourra exercer et employer librement son sens, dès le premier éveil des forces supérieures, dans la sainte jeunesse élevée par les soins d'une sagesse paternelle, quiconque est apte à la religion sera mis à même d'y participer ; toute communication unilatérale cessera alors, et le père récompensé conduira son fils devenu fort non seulement dans un monde plus joyeux et au sein d'une vie plus facile, mais aussi, directement, dans la société sainte, maintenant plus nombreuse et plus agissante, des adorateurs de l'Éternel.

Snad bychom mohli souhrnně říci, že s ústupem Boha jinam se svět z dřívějšího nedotknutelné *daného* stal světem *k založení*. Když Bůh začal být pro svět jiný, svět začal být jiný pro člověka, a to z dvojího hlediska – stal se objektivně představitelný a aktivně přetvořitelný. Zdůrazněme, že to krok za krokem odpovídá opaku předchozího uspořádání. V rámci prolínání viditelné sféry s jejím neviditelným principem byla příroda teoreticky člověku nakloněna, ale prakticky pro něj zůstávala nedotknutelná. Chápal ji jako „lidskou“, antropomorfizoval si ji do podoby něčeho tělesně blízkého a duchovně spřízněného, ale zároveň ji uznával jako nadlidskou, když se snažil od ní něco získat a zacházel s ní jako s neporušitelnou a neměnnou. Oddělením viditelného a neviditelného se v lidské mysli stala „nelidskou“, *odduševnělou*, dá-li se to tak říci, zbyla z ní jen její hrubě hmotná podstata, ale zároveň se tehdy začala jevit jako zcela polidštitelná, skrz naskrz přístupná opracování a tím i neomezeně přivlastnitelná.

Toto dvojí hledisko nesmíme ztratit ze zřetele, jinak upadneme do šablonovitého kritizování nezodpovědného vykořisťování životního prostředí, které nastalo, když člověk pozbyl pocit sounáležitosti s ním. Nic takového – je třeba se držet základních vzorců, podle nichž se utvářel vztah ke skutečnosti. Člověk dostal přírodu na starost, aby tak naplňoval boží transcendenci, a začal za ni být metafyzicky odpovědný. A je třeba si uvědomit, že pokud založil svůj vztah k ní na jinakosti, sloužilo to přesně určenému úmyslu – vyjádřit i naplnit její ontologickou nezávislost a soběstačnost. V tom spočívá hlavní schéma, řídící s konečnou platností vývoj a formy lidské činnosti ve světě, který jí křesťanskou náboženskou revolucí připadl. Objasňuje její cíl a vysvětluje její typy. Také určuje její skryté poslání a jeho hybatele – je jím vytvářet, dokazovat, potvrzovat vnitřní úplnost světa, který připadl lidem. Je to zásadní paradox, který lze vysvětlit jedině za pomoci dějinného náboženského uspořádání zkušenostního pole. Zopakujme znovu, že totiž ve chvíli, kdy se svět začne *intelektuálně* jevit jako soběstačná a svéprávná objektivní realita, na druhé straně začne být *v praxi* důsledně popírána jeho danost, a to

dokonce ve jménu té soběstačnosti, jejímž je příslibem a o jejíž stále dokonalejší konkretizaci právě jde. Právě aktivní negace ve službě jakéhosi ideálního rozmachu a zhodnocení vystihuje náš vztah ke skutečnosti, navazující na předchozí velké systémy bytí na světě a chápaný jako nejvyšší stupeň proměny náboženské jinakosti; tento vztah nás oprostuje právě od náboženské předurčenosti v pravém slova smyslu.

Stále se jedná v podstatě o zkušenost s jiným, ale to jiné se stává hnací silou, zatímco dříve bylo silnou brzdou. Kult jiného znovu popřel moc člověka nad tím, co je mu dáno. Naše praktické nakládání s jiným spočívá v odmítání a popírání *daného* jako takového. Odehrává se dvěma základními způsoby – buď totiž zminimalizujeme jeho jinakost (asimilací, přivtělením, metaaktivizací na všech úrovních), nebo je začneme produkovat jako jiné (transformací, znovuobjevením, optimalizací). Ve všech případech je vyloučeno je prostě přijmout a konstatovat jako daný stav. Tím se dostáváme rovnýma nohama zpět do proudu odvěké tradice náboženského odmítání a jeho novějších projevů odrážejících nepřijatelnost skutečnosti. Ovšem s tou výjimkou, že toto odmítání bylo privativní (odlučovací), a zde je expanzivní (rozpínavé, prosadivé). Neboť popření toho, co jest, a pocit, že věci v takovém stavu, jak je běžně dostáváme, jsou nedostatečné, se přeorientovaly do služeb uskutečňování jakéhosi přídavku k pozemskému bytí. Ať už jde o snahu překonat jinakost světa tím, že si jej přivlastníme ve všech jeho možných podobách, nebo o úsilí dostat od něj více, než nabízí, ne-li jej odměňovat tím, že mu metodicky důmyslně dodáme, co mu chybělo, hnací impuls je stále stejný – prokázat (hmotně, společensky, symbolicky) tu samostatnost viditelné sféry, díky níž ji můžeme beze zbytku obsadit; a zároveň ji dovést k plnosti té nezávislosti, která je v ní zatím pouze virtuální. Upřesněme, že naprosto nejde o to, uskutečnit pozemské absolutno. Cíl je v určitém smyslu mnohem skromnější i mnohem ctižádostivější – dovést svět lidí a přírody, uprostřed níž žijí, k oné vnitřní shodě a plnosti všech jejích součástí, která by zevnitř potvrdila jejich svrchovanou ontologickou dostatečnost.